

Heyi bugu i amba nga ha Mmantsae Moche Diale,
ane a vha muḏivhi wa Saintsī wa Afurika
Tshipembe.

Mmantsae ndi muḏivhi wa Saintsī ane a guda
fulufulu ḷa ḑuvha, na nḑila ine vhathu vha nga
shumisa ngayo eneo maanḑa a ḑuvha.

“Vhagudiswa ndi khou ɔɔa u ni vhudza nga ha muɔivhi wa Saints wa ndeme wa fhano Afrika Tshipembe,” hu amba mudededzi Mpilo.

“Hoyu muthu o thoma vhutshilo hawe muɔanani muɔuku wa Limpopo nahone nga murahu a vha muɔivhi muhulwane wa Fiziks.”

Mudededzi a bvela phanɔa, “Fiziks ndi mufuda wa saints wa ambaho nga zwithu zwi re na tshileme na nga maanɔa.”

Mudededzi a bvela phanḁa, “Muhaga washu ane ra ḁo
amba ngae ḁamusu ndi Mmantsae Moche Diale.”

“O bebelwa mahayani a ngei Ga-Masemola, Limpopo. O
dzhena tshikolo Sekobetlane Maphutha.”

“Ho vha hu na pala khulwane dza muḁagasi dze dza vha dzi
hone muvhunduni wahawe. Fhedzi muḁana wa hawe wo
vha u si na muḁagasi.”

“A tshee muṭuku, o vha e na dzangalelo ḽa u ḽivha nga ha muḽagasi na ḽila ine ra wana ngayo muḽagasi. O vha a tshi zwi ḽivha uri vhathu vhoṭhe vha fanela u wana muḽagasi une wa ḽo swikelela ṭhoḽea dzavho.”

Mudededzi a imanyana nga nganea yawe, a vhudzisa,
“Ndi tshifhio tshinwe tshisima tsha maanḽa a muḽagasi?”

“Malasha ndi tshisima tsha ndeme. Ri vhasa malasha uri ri vhe na muḁagasi,” hu amba Nhlavu.

Ee, fhedzi ḽifhasi ḽashu ḽi khou fhelelwa nga malasha na zwiḽwe zwisima zwa maanḁa a muḁagasi zwine ra nga si kone u dovha ra zwi shumisa,” hu fhindula mudededzi.

“ḁuvha na muya ndi zwisima zwine ra nga dovha ra zwi shumisa,” hu engedza Sphe, nahone mudededzi u tendelana nae nga ṽhoho.

Mudededzi a bveta phanḁa na nganea, "Musi Mmantsae a tshee muḁuku o vha a tshi zwi ḁivha uri u fanela u wana nḁila ya uri vhathu vhoḁthe vha wane maanḁa a muḁagasi o kunaho u bva kha zwisima zwine zwa nga dovha zwa shumiswa."

"O guda Dzimbalo na Saints dza Mupo tshikoloni, nahone o vha a tshi funesa Fiziks. O zwi ḁivha uri u ḁo guda Fiziks ngei yunivesithi," hu amba mudededzi.

“Vhathu vho vha vha tshi vhudzisa Mmantsae, ‘Ni ǎo ita mini nga Fiziks? Ni ǎo wana mushumo?’ Vha tshi mu kula nungo.”

“O ita digirii ya Saintsii na Pfunzo, uri a vhe mudededzi wa Saintsii. O dovha a vha na dzangalelo ǀa u guda nga ha zwisima zwa maanda a muǎagasi zwine zwa nga dovha zwa shumiswa,” hu amba mudededzi.

Sphe u a vhudzisa, “Mudededzi, Mmantsae o vha a tshi tšutšuwedzwa nga vhonnyi nga tshenetsho tshifhinga?”

“Ho vha hu na vhafumakadzi vha si gathi vhe vha vha vha tshi shuma kha zwa Fiziks, nahone vhafumakadzi vha vhatu vharema vhe vhatuku nga maanḁa,” hu fhindula mudededzi. “Mmantsae o shuma fhedzi na vhaḁivhi vha saintsi vha vhanna. Ho vha hu si na vhafumakadzi vhane a nga sedza khavho nga tshenetsho tshifhinga fhano Afrika Tshipembe.”

Nga murahu ha u guda lwa miñwaha minzhi, Mmantsae o vha Phurofesa wa Saintsi. Zwino u gudisa na u ita tšhoḁisiso Yunivesithi,” mudededzi Mpilo u vhudza kiḁasi.

“Ndi tsumbo yavhuḁi kha vhadzisana vha vharema zwi tshi kha ḁa kha Saintsi, zwiḁuluhulu Fiziks.”

U khou ita tšhoḁisiso ya ndeme,” hu amba mudededzi.

Mudededzi a ɔalutshedza, “Tɔhoɔisiso yawe ndi ya u wana nɔila dza u dzhia maanɔa a ɔuvha nga vhunzhi, na u vhulunga eneo maanɔa.”

“Maanɔa a ɔuvha o vhulungwaho a nga shumiswa sa muɔagasi fhethu ha mahayani.”

“Maanɔa a ɔuvha ha ɔuri nahone a nga dovha a shumiswa.”

Mudededzi a vhudzisa, “Zwi amba mini musu hu tshi pfi zwisima zwa maanḁa a muḁagasi zwine zwa nga dovha zwa shumiswa na zwine zwa nga si tsha shumiswa?”

“Maanḁa ane a nga dovha a shumiswa ndi maanḁa a sa fheli, sa a ḁuvha,” hu amba Ntando.

“Maanḁa ane a nga si tsha shumiswa a a fhela, u fana na malasha, ha koni u shumiswa hafhu,” hu amba Vusiwe.

Ngudo i ya fhela.

Mudededzi u a phetha, “Mmantsae u ranga phanḁa tshigwada tsha vhaḁoḁisisi vhane vha khou guda ‘maanḁa madala o kunaho’ – maanḁa a sa fheli.”

“Tshipikwa tsha ḁhoḁisiso ndi u bveledza seḁe dza ḁuvha dzine dza nga dzhia vhunzhi ha maanḁa ḁuvhani, a ye vthathuni.”

Musi vha tshi khou paka kiḷasini, Mudededzi Mpilo uri,
“Lutamo lwa Phurofesa Diale ndi u vhona vhafumakadzi
vhanzhi vha tshi guda Fiziks. Ndi fulufhelo ḷawe uri vhunzhi
ha vhasidzana hafha vha ḡo guda Saintsi na Dzimbalo!”

“Ee, na vhatukana!” mudededzi u a ṅwethuwa.

—Dzimbudziso

1. Ndi ngani Mmantsae o vha e na dzangalelo kha maanda a mudagasi u bva vhuṭukuni?
2. Maanda a ḁuvha ndi mini? Maanda a ḁuvha ri nga a shumisela kha mini?
3. Phurofesa Diale ndi muḁivhi wa Saintsi ya mufuda-ḁe?
4. Mmantsae o sedzana na thaidzo dzifhio musi a tshi ṭoda u tevhedza miḁoro yawe?

—Bugu dza tselano iyi

- Andile Mji
- Asnath Mahapa
- Bongani Mayosi
- Charlotte Maxeke
- Mmantsane Moche Diale
- Mulalo Doyoyo
- Tebello Nyokong
- Tshilidzi Marwala

Heyi bugu ya nganea yo itwa na u nwalwa nga
LuSwati, sa tshipiḽa tsha phurodzhekthe ya Zenex
Ulwazi Lwethu ya bugu dza u vhala ya 2020.